

VIOLETA MORETTI

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Odsjek za klasičnu filologiju

Ivana Matetića Ronjgova 1, HR-52100 Pula

vmoretti@unipu.hr

ONIMIJA LATINSKIH POSLANICA PAVLA RITTERA VITEZOVIĆA

U poslaničkim zbirkama Pavla Rittera Vitezovića, pisanim latinskim jezikom i u stihu, nalaze se brojni onimi iz hrvatskoga i drugih jezika. Međutim, nisu svi latinizirani, nego dolaze u različitim stupnjevima prilagodbe latinskomu jeziku. Kako se nekad i unutar jedne poslanice isti onim susreće u nekoliko likova, što može uključivati i ortografske inačice, u radu se propituje u kojoj su mjeri inačice onima mogle imati praktičnu svrhu. Antroponimi te horonimi i ojkonomi najčešći su onimi u tim poslanicama, a brojne su i razne inačice od njihovih tvorenih pridjeva. Među potonjima mnogi su derivirani od alternativnih likova istih latiniziranih i vernakularnih onima različitim latinskim sufiksima. U radu se predstavljaju i posvjedočene imenske formule, a onimijska građa sistematizirana je u svrhu donošenja općih zaključaka o autorovu odnosu prema onimiji u novolatinskome kontekstu. Uzimajući u obzir i Vitezovićev jezikoslovni rad vezan uz pitanja hrvatskoga jezika, u posebnome poglavlju članka razmatra se suodnos između njegovih slovopisnih rješenja za pojedine glasove hrvatskoga jezika i latinskoga teksta poslanica. Također, upućuje se na autorovo stajalište prema prozodiji hrvatskih onima u latinskome stihu.

1. Uvodno slovo

Pavao Ritter Vitezović (1652. – 1713.) ponajprije je poznat kao historiograf, pisac, pjesnik i leksikograf, a njegova pisana ostavština sadržava, među ostalim, i bogatu korespondenciju. U ovome radu osvrnut ćemo se na Vitezovićevu latinsku stihovanu epistolarnu baštinu stavljajući u fokus istraživanja brojne onime unutar nje. Riječ je o korpusu koji čini više od devet tisuća stihova, podijeljenih u četiri skupine: poslanice iz razdoblja 1676. – 1680.(?), 1682. – 1684., 1701. – 1703. i 1710. – 1712.¹ Formu rukopisnih epistolarnih zbirki uglavnom im je dao sam Vite-

¹ Priređeni rukopisi uskoro će biti dostupni javnosti u knjizi Pavao Ritter Vitezović, *Epistolae*

zović prikupivši 413 vlastitih poslanica adresiranih na 129 osoba te 19 koje je primio. Korespondenti pripadaju srednjoeuropskomu kulturnom krugu, uglavnom s područja Habsburške Monarhije, te vremenu u kojemu još nije narušen status latinskoga jezika kao sredstva komunikacije među učenim ljudima. Elegijski distisi u kojima su poslanice sastavljene i činjenica da su oblikovane kao pohvale adresatima, čestitke, zahvale, molbe te kao popratnice uz književna djela upućuju na to da je riječ o literarno oblikovanim tekstovima, no takvima koji istovremeno inzistiraju na prijenosu stvarnih sadržaja. Stoga nije neobično što sadržavaju relativno velik broj onima, a antroponimijska građa osobito je zastupljena u njihovim naslovima. Predmetni je korpus svjedočanstvo odnosa prema onimiji u latinsko-me versificiranom tekstu krajem 17. i početkom 18. stoljeća.

2. Antroponimija

2.1. Naslovi poslanica kao izvor antroponimijske građe²

Predma osobna imena nalazimo i unutar poslanica, glavni izvor antroponimijske građe jesu njihovi naslovi. Izvorne adrese sačuvane su samo u poslanicama iz razdoblja 1682. – 1684. (te u ponekoj iz 1710. i 1711. godine), koje, budući da su neaktivne, posvjedočuju oblik plemićke imenske formule u drugoj polovici 17. stoljeća kakav se rabio u pisanoj latinskoj korespondenciji. Uz osobno ime u njima se nižu titule, honorifici i službe naslovljenika, uz ponavljanje riječi *Dominus*, kao u srednjovjekovnim adresama (za razliku od humanističkih), npr.:

*DoMIno LIbero BaronI KLeInbVrgI etC. tIt., Illustrissimo Domino, Domino Paulo Libero Baroni de Klejnburg, Sacrae Caesareae Regiae Majestatis excelsae Camerae Aulicae Austriacae Consiliario etc. Eques Paulus Ritter Salutem Plurimam Dicit.*³

Međutim, u ostatku korpusa većinom više nema izvornih adresa jer ih je Vitezović za potrebe epistolarnih zbirki pretvorio u naslove, obično u obliku *Ad*

metricae (priredile te uvodnu studiju i bilješke napisale Violeta Moretti i Gorana Stepanić).

² Pitanje naslova detaljnije je obrađeno u uvodnoj studiji uz izdanje Vitezovićevih poslanica; ondje se vrlo sažeto prikazuje i onimija, koja se ovdje prvi put detaljno predstavlja (usp. Ritter Vitezović, u pripremi za tisak). Za više detalja o povijesnim osobama i mjestima te onimima koji se spominju u nastavku ovoga rada upućujemo na kazalo imena uz isto izdanje. Upravo je zahtjevan rad na tome kazalu (u kojemu je sudjelovala i suautorica Gorana Stepanić, a savjetima su pomogli povjesničari Ivan Jurković i Zrinka Blažević te latinist Vladimir Rezar), bio poticajem da se stečene spoznaje prošire i sistematiziraju u vidu znanstvenoga članka o onimiji. Za detaljno čitanje i lekturu zahvaljujem kolegama Mislavu Beniću i Davidu Mandiću.

³ „Gospodinu slobodnomu barunu Kleinburgu i drugih naslova presvijetlomu gospodinu, gospodinu Pavlu, slobodnomu barunu od Kleinburga, savjetniku uzvišene austrijske dvorske komore svete carske i kraljevske visosti itd. vitez Pavao Ritter šalje pozdrav”. Velika slova u toj latinskoj adresi tvore kronogram – figuru u kojoj pojedina slova, koja su ujedno i rimske brojke, imaju određenu brojevnju vrijednost. U Vitezovića i njegovih korespondenata iz navedenih poslaničkih zbirki uvijek je riječ o godini pisanja poslanice.

D(ominum) + titule i osobno ime i(li) pridjevak⁴, čemu se katkada dodaje i služba primatelja⁵. Budući da za latinskim prijedlogom *ad* slijedi akuzativ, u naslovima je poslanica većina antroponima zabilježena u tome padežu. Dio naslova vrlo je oskudan imenima – uz titulu ti naslovi sadržavaju samo prezime⁶, a rijetko osobno ime⁷. U dijelu naslova stoje isključivo titule primatelja, čije je ime, možemo pretpostaviti, potencijalnim čitateljima zbirki trebalo biti samorazumljivo (poput imena kardinala i ostrogonskoga nadbiskupa Kristijana Augusta te imena raznih biskupa, opata i prepošta ili pak hrvatskoga bana Adama Bačana = Batthyány Ádám).

2.2. Imenske formule

U naslovima poslanica posvjedočene su imensko-prezimenske formule sastavljene od jednoga ili dvaju osobnih imena i prezimena, odnosno pridjevka, a one koje sadržavaju dvostruka prezimena izrazito su rijetke, bez obzira na to je li riječ o hrvatskim ili inim imenima. Uzme li se u obzir da je tek Jozefinskim patentom, koji je donesen 1780. godine, uvedena obvezna imensko-prezimenska formula na području cijele Habsburške Monarhije, i iz samih je imenskih formula vidljivo da je riječ o plemićkim imenima⁸. Međutim, s obzirom na to da je Vitezović, kako je rečeno, preradio izvorne adrese, na temelju njegovih poslanica ne možemo izvoditi detaljnije zaključke.

Najbrojnije su imenske formule koje sadržavaju kombinaciju jednostrukoga osobnog imena i jednostrukoga prezimena, kao npr. *Martinus Brajković*, *Martinus Cosztis*, *Georgius Plemich*, *Bonaventura Vukmer (Vukmar)*⁹, *Ioannes Znika* te kombinaciju dvostrukoga osobnog imena i jednostrukoga prezimena: *Ioannes Georgius Gussiċ (Gussich)*, *Ioannes Iacobus Sunce*, *Ivan Jonata Ivannović*, *Franciscus Iosephus Vernić*, *Wolfgangus Adamus Mordox* i dr. Tek iznimno pojavljuje se kombinacija u kojoj dolazi trostruko osobno ime: *Ioannes Ferdinandus Iosephus ab Herberstein* te jednostruko osobno ime i dvostruko prezime: *Georgius Horvat (Horvath) Kiseuics (Cissovich)*.

⁴ Poput *Ad Dominum Joannem Wajchardum Baronem Valvasor* (= Gospodinu Ivanu Vajkharđu, barunu Valvazoru).

⁵ Primjerice, *Ad Celsissimum Principem Paulum Estoras, Regni Ungariae Palatinum* (= Preuzvišenomu prvaku Pavlu Esterhaziju, palatinu Ugarskoga Kraljevstva).

⁶ Primjerice, *Ad Dominum Cardinalem à Koloniċ* (= Gospodinu kardinalu Koloniću). Ponekad prezimenu prethodi samo honorifik kao u *Ad Dominum Cererum* i sl.

⁷ Poput *Ad Dominum Equitem Garciam* (= Gospodinu vitezu Garciji), *Ad Patrem Marinum Capucinum* (= Ocu Marinu kapucinu) i sl.

⁸ O razvoju imenske formule u Hrvata pisao je Šimunović (1982; 2006).

⁹ U zagradama bilježimo ostale inačice onima prema izvornome Vitezovićevu rukopisu (usp. popis izvora).

Složenije imenske formule, koje se sastoje od osobnoga imena, prezimena i topičkoga pridjevka malobrojne su, a i u njima su prisutne kombinacije sasvim i djelomično latiniziranih te vernakularnih antroponima. Uz tri hrvatska (*Franciscus Ivannovich de Schitaro*, *Stephanus Jellacsich de Buzin* i *Petrus Prasinski de Prasno*), toj skupini pripada i nešto drugih prezimena koja dolaze u kombinaciji s jednim osobnim imenom: *Nicolaus Erdeödy de Monyorokerek*, *Paulus Estorae de Galanta*, *Ioannes Palffius ab (de) Erdeud*, *Iacobus Szalay de Szalapach*, ili pak s dvama osobnim imenima: *Ioannes Ferdinandus Chrzepizky de Modlischzowiz* i *Ioannes Carolus Portner ab Höffleni*.

Neke imenske formule kao sastavni dio uključuju i staleški pridjevak, npr. *Gundaccarus COMES à Stahrenberg*, *Franciscus Carolus COMES Auspergicus*, *Ludovicus Ernestus, LANDGRAVIUS Hassiae* ili pak *Americus E COMITIBUS Estoras* i sl. Takav se pridjevak prema potrebi mogao i izostaviti, primjerice *Iulius Henricus BARO ab Apfeltrern* pojavljuje se i s pridjevkom *Baro* i bez njega.

Očekivano, vladari su imenovani imenskom formulom koju čini samo osobno ime, npr. *Ad Iosephum*, ili osobno ime dopunjeno vladarskim epitetima, npr. *Ad REGIAM Josephi MAJESTATEM*.

Svi dosad navedeni primjeri posvjedočuju imenske formule muških osoba. Među poslanicama samo jedna čuva imensku formulu ženske osobe – austrijske nadvojvotkinje imenom *Maria Elisabet Porphyrogeneta*. Ostalim ženama/djevojkama autor je nadjenao prigodne nadimke poput *Herula Slava*, *Nobilis puella Carniola*, *Amica Sincera*, *Celiandra* (= ona koja može očarati muškarca), *Perillustris ac generosa N. N.*, *Benigna* i *Tulipana*,¹⁰ a tako je i u slučaju nekoliko muških osoba, kao što su *Residens Parmae* i *Amicus*.

U samim poslanicama tek iznimno dolazi puno osobno ime i prezime. U takvim slučajevima uglavnom je riječ o dvočlanoj imenskoj formuli koja pripada trećoj osobi (nepošiljatelju i neprimatelju). Ondje većinom nailazimo na osobno ime, a tek rijetko na prezime, staleški pridjevak ili nadimak. Ako je riječ o sklonjivim osobnim imenima, od padežnih oblika najučestaliji je vokativ (tada su to imena adresata, a uglavnom ih susrećemo u prvome ili drugome te zadnjemu ili predzadnjemu distihu). Prema učestalosti iza vokativnih oblika slijede genitivni, zatim nominativni i, rjeđe, ablativni oblici.

2.3. Antroponimi s gledišta prilagodbe latinskomu jeziku

2.3.1. Prezimena

Bez obzira na to potječu li iz njemačkoga, mađarskoga, talijanskoga, španjolskoga ili iz hrvatskoga i drugih slavenskih jezika, mnoga prezimena/pridjevci su-

¹⁰ Riječ je o ženskim osobama u literarnim poslanicama iz autorovih mladih dana.

sreću se u Vitezovića u raznim inačicama. Katkad ih je ostavljao u pučkome liku, a katkada ih je djelomično ili pak u potpunosti latinizirao¹¹, tako da se ona prema kriteriju stupnja prilagodbe latinskomu jeziku mogu podijeliti u sljedeće skupine:

a) NELATINIZIRANA PREZIMENA: dio prezimenā ostaje u izvornome, vernakularnom liku, te se ona ne prilagođavaju pravilima latinske deklinacije, odnosno nesklonjiva su. Uglavnom su to slavenofona, pretežito hrvatska prezimena koja završavaju na *-ić* (poput *Brajković*, *Jambrekovich*, *Despotović*, *Hrelanovich*, *Lučhinić*, *Popovich*, *Gussić* (*Gussich*), *Selisčevich* (*Selischevich*), *Spolarich*, *Subarić*) ili kako drugačije, poput *Gradski*, *Kos*, *Wivecz*, *Sunce*. Neslavenska prezimena rjeđe se nalaze u vernakularnome liku, a neki od primjera jesu *Kornis*, *Lazari*, *Dilanzi*, *Valvasor*, *Locatelli*. Ako završavaju na *-a* (kao *Mamuka*, *Rabatta*, *Volkra*), prezimena se sklanjaju prema prvoj latinskoj deklinaciji, ali i mnogo puta ostaju nesklonjiva.

b) DJELOMIČNO LATINIZIRANA PREZIMENA: tvore se prijedlogom *de* ili *a(b)* (oba u značenju 'od'), iza kojega slijedi nesklonjivo prezime, topički pridjevnik ili koji drugi onim, zbog čega kažemo da su samo djelomično latinizirana.¹² Primjeri su, među ostalim, *Ferdinandus ab Harrach*, *Ignatius de Lovina*, *Ioannes Christoforus d'Abele* (*Abelle*), *Franciscus Ludovicus de Saleburg*, *Ioannes Ferdinandus Iosephus ab Herberstein*, *Americus e Comitibus Estoras*. Prijedlozi *de* i *a(b)* mogu se uzajamno zamjenjivati, npr. *de* ili *a Gallenberg*, a prijedlog je moguće i izostaviti, npr. *Kolonić* i *Kolonics* uz *a Kolonić*.

c) LATINIZIRANA PREZIMENA jednako su česta kao i nelatinizirana. Latiniziraju se uglavnom tako da se prezimenu (pridjevku) doda sufiks *-ius*¹³, ili rjeđe *-us*, što ga čini sklonjivim po drugoj deklinaciji: *Harrachius* od *Harrach*, *Erdeodius* od *Erdődy*, *Ladronius* ili *Lodronius* od *Lodron*, *Hevenessius* i *Hevenessus* od *Hevenesi*, *Bucellenius* ili *Bucelenus* od *Bucelleni* (*Bucellini*), *Forbinus* prema *de Forbin*, *Sigraius* od *Sigray* itd. „Osnova” koja se latinizira nije nužno identična prezimenu (pridjevku), već postoje grafijske, a katkad i manje ili veće razlike u glasovnoj strukturi – npr. *Weißerbergh* postaje *Waissenburgus*, *Ramschissel* (*Rambschissell*, *Rambsisel*) latinizira se u *Ramsbillanus* – no to je rijetka pojava.

Dio prezimenā u korpusu ponekad dolazi u pučkome liku, a ponekad u latiniziranome. Statistički je u toj skupini podjednak broj slavenskih i ostalih prezimena, a neki od primjera jesu: *Černkovitius* uz *Csernković* (*Čyrnković*), *Domjanit'ius* uz *Domyanić*, *Gattyanius* uz *Gattchany* i *Gattsany* (za *Gattyán*), *Beseredius* uz

¹¹ Erazmo Rotterdamski (poznat kao autoritet u čistoći novolatinskoga) u svojem djelu *De conscribendis epistolis* preporučio je da se latinizira osobno ime, a da se prezime, ako je vernakularno, ne sklanja (Von Rotterdam 1980: 279–280). Vitezović je, dva stoljeća poslije, puno liberalniji.

¹² Primjera u kojima iza latinskoga prijedloga *a* dolazi ablativ svega je nekoliko, npr. *Adamus à Zrinio*.

¹³ Često uz odbacivanje krajnjega samoglasnika, kao *Londoñ-* *-o* > *Londonius*.

Beseredy, *Kalnokius* uz *Kalnoky*. Zanimljivi su primjeri prezimena *Cerer* (*Cehrer*) – koje susrećemo i u djelomično latiniziranoj inačici *de Cehrern* i sasvim latinizirano u *Cererus* – te prezimena *Kaunitz* (čije su zabilježene inačice *Kaunicz* i *Kaunic*), koje se latinizira u *Kaunit'us* i *Kaunicus*, a ima i primjera gdje se pred to prezime meće *a* ili *ab*. Neka prezimena nisu zabilježena u vernakularnome liku, ali dolaze u po dvjema latiniziranim inačicama, npr. *Turrius* i *De Turri* za Thurn.

2.3.2. Osobna imena

Osobna su imena gotovo uvijek kršćanska svetačka imena¹⁴, čiji je latinski lik bio općeprihvaćen diljem Europe, poput *Ioannes*, *Franciscus*, *Petrus*, *Bernardus*, *Elias*. Općepoznata imena ponekad su u naslovima zabilježena kraticama¹⁵, što podrazumijeva da će ih čitatelj pravilno protumačiti, npr. *Ferdinan.*, *Ferd.*, *Ferdum.*, *Ferdin.* za *Ferdinandum*; *Fran.*, *Franc.*, *Franco.*, *Francisc.* za *Franciscum*, *Francisco*; *Pau.* za *Paulum*; *Wolfg.*, *Wolff.* ili *Wolf.* za *Wolfgangum*. Vernakularna osobna imena obično su također ona odavno latinizirana, poput germanskih *Henricus*, *Otto* ili npr. turskoga osobnog imena *Osmanus*. Slavenska su osobna imena vrlo rijetka – npr. *Mesko* (koje je latinizirano prema obrascu *Cicero*, *-onis*), a neka nalazimo i u pučkome liku: *Janko* te *Berislau* ili *Berislava*.

2.4. Tvorba pridjeva od prezimena

Zabilježeno je samo šest primjera pridjeva tvorenih od prezimena, no pri njihovoj tvorbi upotrijebljena su čak četiri različita sufiksa, čije je značenje jednako, ono posvojnoga pridjeva. Najčešći je sufiks *-ius*, kojim se tvore tri pridjeva: *Brajkovius* (= brajkovićevski, prid. od *Brajković* (*Brajkovich*), pri tvorbi kojega je ispušten dočetak *-ić*) te *Gussichius* ili *Gussitius* (= gušićevski, prid. od *Gussich*) i *Trautmansdorfius* (= trautmansdorfovski, shvaćeno kao pridjev prema obiteljskome imenu *Trautmansdorf*), kod kojih je sufiks dodan na puni onim. Ostali primjeri obuhvaćaju tvorbu sufiksom *-eus*: *Rittereus* (= ritterovski, prid. od *Ritter*), *-ensis*: *Rabatensis* (= Rabatin, prid. od *Rabat(t)a* uz gubljenje krajnjega *-a*), a tu je i zanimljiv pridjev *Iellacsichiacus* (= jelačićevski).¹⁶

¹⁴ Tridentским koncilom određeno je da se u katoličkim zemljama umjesto narodnih imena djeci nadijevaju isključivo svetačka i biblijska imena. Crkvene župe bile su obvezne voditi matice vjenčanih, rođenih i umrlih. Župne matice pojavljuju se u 16. st. u hrvatskim primorskim krajevima, od 17. st. u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a nakon oslobođenja od Osmanlija i u Slavoniji (Šimunović 2006: 374–375).

¹⁵ Izrazito rijetko kraticama su zabilježena i prezimena, kao primjerice *Bucell.* i *Bucllm.* za *Bucellenum* (= Bucelleni (Bucellini)).

¹⁶ Vidi bilješku uz kletike *Likiacus* i *Perusitiacus*.

3. Toponimija

3.1. Horonimija

Poslanički korpus sadržava niz imena država i pokrajina Vitezovićeve okruženja. Svi su takvi onimi latinski ili latinizirani. Neki od njih dijelom su titula pojedinih velikaša kojima su upućene poslanice, npr. *Hassia* i *Saxonia* (latinizirana imena njemačkih pokrajina *Hessen* i *Sachsen*). Od kontinenata tu su *Africa* i *Europa*, a najudaljeniji teritorij koji se spominje jesu *Indiae* (španjolske kolonije na Pacifiku i u Americi) koje susrećemo u naslovnoj tituli španjolskoga kralja Karla III.

U čak trima inačicama bilježi se ime Hrvatske (*Croatia*, *Chorvathia*, *Hyrvathia*) i Slavonije (*Sclavonia*, *Slavnia terra*, *Slavonia* (*Slauonia*)). Od teritorija koji su danas sastavnim dijelovima Hrvatske spominju se još *Lica* (Lika), *Corbavia* ili *Korbavia* (Krbava), *Dalmatia* te *Pannonia* (ponekad u značenju Mađarska). Ime *Illyricum* upravo je u Vitezovićevim djelima steklo ideološku obilježnost¹⁷, dok se povijesno-zemljopisno ime *Gallia* rabi za Francusku, *Helvetia* za Švicarsku, a *Threicia* uz *Turcia* za teritorije Osmanskoga Carstva¹⁸. Spominju se i *Hispania* (Španjolska) te *Italia* s pokrajinom *Latium* (Lacij). Ostale zabilježene države i pokrajine nalaze se uglavnom u središnjoj i jugoistočnoj Europi – to su *Austria*, *Bosna*, *Carnia* (Kranjska), *Hungaria* ili *Ungaria* (Mađarska), *Moravia* (Moravska) te *Transylvania* (Erdelj).

3.2. Ojkonimija

Imena naseljenih mjesta vrlo su brojna, a pripadaju područjima koja danas obuhvaćaju Austrija, Slovenija, Italija, Njemačka, Slovačka, Mađarska, Moravska, Srbija te, dakako, Hrvatska. To je skupina u kojoj nalazimo najviše pučkih likova, bilo da je riječ o domaćim naseljima, kao npr. *Barouka*, *Buzin*, *Dubica*, *Granesina*, *Iastrebarsko*, *Jessenovac*, *Krizanić*, *Lovran*, *Otočac*, *Ribnik*, ili pak onima izvan Hrvatske, poput *Loxenburg* (Laxenburg u Austriji), *Radačen* (Radeče u Sloveniji), *Salburg* (Salzburg u Austriji). Latinizirani ojkonimi u poslanicama nešto su češći – tu su, primjerice, *Susedum* (Susedgrad), *Zrinium* (Zrin), zatim *Eberstorffum* (Ebersdorf u Austriji), *Graecium* (Graz), *Najstadium* ili *Neostadium* (Novo Mesto u Sloveniji), *Posonium* (Bratislava), *Triestum* (Trst, antički *Tergeste*), tvoreni dodavanjem nastavka *-um*, rjeđe *-ium*; zatim složenice s grčkim *-polis*: *Cancropolis* (Rakovac?) i *Karlopolis* (Karlovac) te prevedenice kao *Flumen s. Viti* (Rijeka) i dr. Poput antičkih latinskih ojkonima kao npr. *Roma* i onih

¹⁷ U djelu *Regia Illyriorum sive Croatia rediviva* Vitezović ga je praktički redefinirao određujući teritorijalni opseg Hrvatske granicama Ilirika (usp. Blažević 2002: 90 i *passim*).

¹⁸ Prema ključu da su Tračani ratoborni i divlji narod, što su osobine koje latinska protuosmanlijska literatura tradicionalno pripisuje Osmanlijama.

latiniziranih još u antici, npr. *Sissia* (= *Siscia*, Sisak) ili *Scrisa* (Karlobag) i vernakularni ojkonomi na *-a* kao *Csaktorna* (mađ. *Csáktornya*, Čakovec), *Luca* (naselje u Moravskoj), *Buda* (Budim) pripadaju latinskim a-osnovama.

Kao i antroponimi, i ojkonomi, osobito oni s područja Hrvatske, često su zabilježeni u nekoliko inačica, poput: *Bruna* uz *Bresce*, *Sibenik* i *Sibenicum*, *Ossek* i *Mursae*, *Knin* i *Tinninium*, *Scataria* i *Schitar* (Šćitarjevo) te *Otranto* uz *Hydrantum*. Ljubljana ima čak četiri inačice – uz talijanski *Lubiana* i slovenski ojkonom *Lublana*, tu je i antički *Amona* (!)¹⁹ te novolatinski *Labacum*. Beč pak ima dvije inačice – antičko latinsko ime²⁰ *Vindebona* (= *Vindobona*, što je lik običniji u latinista) i latinizirano njemačko *Vienna*. Ponekad se isti ojkonom bilježi u dvjema latiniziranim inačicama, poput *Sempronium* i *Sopronium* za Šopron.

Vidjeli smo da se u ojkonomiji kakvu posvjedočuju Vitezovićeve poslanice uočava znatan broj alternativnih likova onima – nekada su to latinska antička, nekada vernakularna, a nekada pak naknadno latinizirana imena. No tu nije kraj, jer pjesnički jezik omogućuje da se imena izreknu i opisno – nekad uz opću imenicu koja označava grad ili utvrdu stoji ktetik (*Segnensi ab urbe*, *Presburgam urbem*, *Varasdina in urbe*, *Sissia ab arce*, *Zagrabiā in urbe*), a nekad posvojni genitiv etnika (npr. *Graecorum montis urbis*, *Sennonum ab urbe*); u nekoliko primjera dolazi apozitivni genitiv (*Vindebonae urbs*, *Graecii ab urbe*, *Dubicae castra*)²¹, a rijetko ojkonom dolazi uz apoziciju: *Dubica in arce*.

3.3. Hidronimija

U tekstu poslanica prilično je malo hidronima i od njih tvorenih pridjeva. Kako je i običaj kod latinista, rijeke mogu biti obaju rodova, pa i pripadati dvjema deklinacijama, poput rijeke Save, koja se u liku *Sava* ili *Savus* spominje čak trinaest puta. Drugoj deklinaciji pripadaju *Danubius* i *Dravus*, a prvoj *Korana* i *Odra*. Jedina rijeka u cijelosti izvan Hrvatske jest *Sicoris* (Segre), glavni pritok rijeke Ebra, tj. Ibera. Unatoč tomu što su hidronimi u Vitezovićeve poslanicama rijetki, i ovdje upada u oči raznovrsnost likova, jer se ponovno služi i pučkim i latiniziranim imenima voda. U tome smislu ilustrativno je ime rijeke Kupe, za koju, uz antičko *Colapis* i *Kolapis*, nalazimo i latinizirano *Cuppia*, a uz to i pridjev *trans-Kuppanas* (ak. ž. roda), koji je tvoren dodavanjem sufiksa *-anus* na osnovu *Kupp*. Rijeka Una ima dvije inačice: *Una* (*Unna*) i *Vun*. I rijeku Krku nalazimo u dva-

¹⁹ Ispravan lik bio bi *Aemona*, ali je Vitezović posegnuo za ovim likom kao *ad hoc* rješenjem kako bi onim lakše uklopio u stih, usp. *Semper enim cupii, postquam mihi notus Amonae es.* (II.7.3).

²⁰ Izraz „antički latinitet“ (*ancient Latin*) upotrebljavamo prema preporuci Helandera, koji upozorava da su neolatinski autori preuzimali vokabular i iz starijega i kasnijega, a ne samo klasičnoga razdoblja, pod uvjetom da je riječ o djelima ovjerenih autora (*auctores probati*) (usp. Helander 2004: 66–67; 2014: 39).

²¹ Isto nalazimo i kod hidronima: *Dravi ab amne* i *Dravi a fluvio*.

ma likovima: Vitezović dvaput piše *Korkora*, a samo poslanicu prije toga rabi pridjev *Kyrkensis*, tvoren od hrvatskoga *Kyrka* (Krka)²². Prethodno spomenuti sufiks *-anus* najučestaliji je afiks za tvorbu pridjeva od hidronima u poslanicama: *Istranus*, od *Ister* (Dunav), *Colapianus*, od *Colapis* te spomenuto *trans-Kuppanus*, od *Kuppa* (Kupa), *Savanus*, *Unnanus* te *Dravanus*. Potonji pridjev nalazimo u još dvjema inačicama: *Dravnus* i *Draveus*, i to su jedini primjeri pridjeva od hidronima tvoreni sufiksima *-nus* i *-eus*. Jednom su upotrijebljeni i sufiks *-acus* (u tvorbi najučestalijega ktetika *Adriacus* (18 pojavnica)) te *-ius* (*Savius*) i *-ensis* (u već spomenutom primjeru *Kyrkensis*).

3.4. Oronimija

Oronimi su u Vitezovićevim poslanicama slabo zastupljeni – potvrđeno ih je samo pet, a njihova su latinizirana imena uglavnom sastavljena od imenice *mons* ('gora') i imeničkoga ili pridjevskoga atributa: *Mons Claudii* (Moslavina) i *Mons Catinus* (u Italiji) te *Velebitii mons* i *Ferreus Mons*. Za razliku od navedenih oronima, koji se spominju samo jednom, oronim *Alpes* (Alpe) spominje se triput. Jedini pridjev tvoren od oronima jest *alpinus*, ali u značenju 'brdovit' (*alpinæ Li-kæ*).

4. Ktetici, etnonimi i etnici

4.1. Ktetici

Ktetici su vrlo dobro zastupljena i zanimljiva skupina leksema. Različitih pridjeva od imena kontinenata, država, pokrajina, naseljenih mjesta, utvrda i kaštela u korpusu je ukupno 133, a od toga broja gotovo polovica (52) jesu pridjevi zabilježeni s nizom inačica. Mnogi primjeri potječu iz naslova poslanica – dio su naslovne adrese, poneki se pojavljuju kao topički pridjevci, a neki su od njih zapisani kraticom, npr. *Claustronaiburgen.*, *Graecen.*, *Sibenicen.* Najviše inačica imaju ktetik 'požunski' – *Posoniacus*, *Posonicus*, *Posoniensis* te *Posonius* prema latiniziranome ojkonomu *Posonium* uz *Presburgus* prema njemačkome *Pressburg* (Požun, tj. Bratislava u Slovačkoj) – te 'hrvatski' – *Croatus*, *Croaticus*, *Crovatus* (*Chrovatus*), *Horvaticus* i *Horvatus*. Ktetik 'zagrebački' dolazi u četirima inačicama – *Zagrabus*, *Zagrebius*, *Zagrabicus*, *Zagrabiensis*. Proširivanjem značenja i *Graecus*, *Graecensis* i *Graecanus* 'grički', prema *Graecus mons* (Grič) može imati isto značenje. Nadalje, tu je *Varasdinus*, *Varasdinus* i *Varasdiensis* za 'varaždinski' te *Illyrus*, *Illyricus* i *Illyricanus* – sve u značenju 'ilirski'. Pridjev 'bečki' dolazi u inačicama *Vindebonus* i *Vindebonensis* (prema *Vindebona*) te *Viennen-*

²² Usp. natuknicu uz *Corcoras* u Ritter (2010: 111).

sis (prema *Vienna*). Ktetik ‘mađarski’, uz *Hungaricus* i *Hungarus* ima i sinonim *Hunnus*.²³

Kao što je vidljivo iz prethodnih primjera, inačice se tvore dodavanjem različitih tvorbenih sufikasa, uvijek s posvojnim značenjem. I njihove motivirajuće osnove pritom mogu biti katkad vernakularne, a katkad latinizirane (i u više inačica). Iako dijakronijska analiza nastanka pojedinih ktetika prelazi okvire ovoga rada, da bi se predstavilo i tvorbeno bogatstvo neolatiniteta s kraja 17. i početka 18. stoljeća, navest ćemo ih prema pojedinim sufiksima.

Sufiks *-ensis* najučestaliji je: *Arbensis*, *Babocensis*, *Berdocensis*, *Blienensis*, *Bosnensis*, *Briñensis*, *Budensis*, *Caneensis*, *Claustronaiburgensis*, *Collossensis*, *Corbaviensis*, *Csanadiensis* (prema *Csanadium*), *Csasmensis* (*Chasmensis*), *Dubicensis*, *Fraknensis*, *Gazkensis*, *Graecensis*, *Karlstadiensis*, *Labacensis*, *Likensis*, *Lucensis*, *Melitensis*, *Najburgensis*, *Nedelicensis*, *Nittrensis*, *Noviensis*, *Parmensis*, *Posoniensis*, *Segnensis* (*Senensis*, *Señensis*, *Senjensis*), *Sibenicensis* (*Sicensis*), *Sissiensis*, *Sopronensis* (uz *Soproniensis*), *Strigonensis*, *Svidnicensis*, *Tin(n)iniensis*, *Tohuñensis* (uz *Tohuniensis*), *Turnensis*, *Udviniensis* (prema *Udvinium*), *Varasdiensis* (prema *Varasdium*), *Vennetiensis*, *Viennensis*, *Vindebonensis* i *Zagrabiensis* (prema *Zagrabia*).

Sljedeći su prema učestalosti sufiks *-us*, rjeđe *-ius*: *Africus*, *Bogenspergus*, *Bohemus*, *Buzinus*, *Carniolus*, *Croatus* (*Crovatus*, *Chrovatus*), *Dacus*, *Gallus*, *Graecus*²⁴, *Hispanus*, *Horvatus*, *Hungarus*, *Hunnus*, *Iberus*, *Illyrus*, *Italus*, *Japidus*, *Labacus*, *Liburnus*, *Pannonus*, *Presburgus*, *Senonus*, *Siculus*, *Slavus*, *Sorabus*, *Styrus*, *Titulinus*, *Transylvanus*, *Turcus*, *Varasdinus*, *Venetus*, *Vinodolus*, *Zagrabus* te *Helvetius*, *Bosninus*, *Iasius*, *Slovinius*, *Threicius*, kao i *Carlstadius*, *Latius*, *Liechtensteinius*, *Përvicius*, *Posonius*, *Varasdinus* te *Señonius* (*Senonius*).

Sufiksima *-icus* ili *-cus* tvoreni su ktetici *Alsaticus*, *Carnicus*, *Croaticus*, *Dalmaticus*, *Gallicus*, *Geticus*, *Hispanicus*, *Horvaticus*, *Hungaricus*, *Illyricus*, *Italicus*, *Otmanicus*, *Pannonicus*, *Posonicus*, *Sempronius*, *Slavonicus*, *Teutonicus*, *Transylvanicus*, *Turcicus*, *Ungaricus* i *Zagrabicus*.

Ktetik *Likiacus* tvoren je tako da je osnovi *Lik-* dodan grčki sufiks *-iacus*. Sličan je primjer *Perusitiacus* (prema Perušić, za što je uobičajen pridjev *Perusitius*, koji ne nalazimo u Vitezovićevim poslanicama), nastao vjerojatno analogijom prema pridjevima kao *Adriacus*, *Austriacus*, *Charinthiacus*, *Posoniacus*, *Styriacus* itd.²⁵

²³ Primjeri s manje od triju inačica neće se navoditi usporedno.

²⁴ U korpusu u dvama značenjima – ‘grčki’ (prema *Graecus mons*, Grič) i ‘grčki’.

²⁵ I u Vitezovićevu djelu *Plorantis Croatiae saecula duo* nalazi se niz pridjeva tvorenih od antroponima i toponima prema istome obrascu: uz *Christiacus*, koji se susreće kod niza neolatinških autora, nalazimo *Csengitiacae* (prema Čengiđ), *Banfiacam* (prema Bánffy) te *Jajciacam*, *Zri-*

Sufiks *-anus* upotrijebljen je samo osam puta: *Budanus*, *Graecanus*, *Illyricanus*, *Lithajanus*, *Pestanus*, *Romanus*, *Sigethanus*, *Tokajanus*, dok sufiks *-nus* nalazimo u *Capitolinus*, *Latinus*, *Slaunus* i *Titulinus* (prema *Titulium*). Klasični latinski pridjev *Andinus* tvoren je sufiksom *-inus* (prema *Andes*).

Sljedeći primjeri tvoreni su sufiksom *-eus*: *Japideus*, *Caucaseus* i *Europeus*. Potonji u klasičnim izvorima dolazi kao *Europaesus*, dok bi *Caucaseus* u antičko-me latinskom glasio *Caucasius* (= kavkaski), od *Caucasus*.

Premda se primjeri etnika koje nalazimo u Vitezovića mogu pronaći i u drugih neolatinskih autora²⁶, velik broj likova istih pridjeva zateći će suvremenoga čitatelja koji pažljivo čita poslanicu za poslanicom. Podjela kletika prema sufiksima samo je jedan od načina da se oni sistematiziraju, međutim valja podsjetiti da je njihova raznovrsnost rezultat višestoljetnoga taloženja novih riječi – od antike, preko srednjega vijeka i humanizma do Vitezovićeve ranoga novog vijeka. Neolatinski dopušta i nove tvorbe u skladu s tendencijom k pragmatizmu kad je u pitanju potreba da se opiše svijet, pa se autori kreativno koriste mogućnostima tvorbe novih riječi. Helanderova tvrdnja »Apparently the authors did not care whether these words existed in the preserved Latin literature, as long as they were regularly formed« (Helander 2014: 39), svakako nalazi potkrepu i u onimiji Vitezovićevih poslanica.

4.2. Etonimi i etnici

Etonimi i etnici u Vitezovićevim poslanicama nisu česti – uz *Pannonese* (Pannonci, Mađari), spominju se Polovci (*Cumani*), turkijsko pleme rašireno diljem današnje Mađarske, Rumunjske i Moldavije. Tu su i *Itali* (Italci, žitelji Italije), *Venetii* (Mlečani), *Latini* te *Romani*.²⁷ U skladu s latinističkom praksom, Vitezović tradicionalno rabi imena antičkih i drugih povijesnih plemena, kao što su *Galli* za Francuze, *Hunni* za Mađare, *Teuti* za Nijemce, *Thrace* (uz *Turcae*) za Turke, tj. Osmanlije, a Španjolci su *Iberes* i *Hispani* i tomu slično. Različiti likovi pojedinih etnonima i etnika, što je posvjedočeno i u nizu starijih neolatinskih tekstova, pripadaju i prvoj i drugoj deklinaciji, pa tako uz *Croata* postoji *Croatus*, a uz *Turca*

niacum (*Zriñiacis*) i druge novotvorenice toga tipa. Težnju neolatinskih autora prema derivacijama uz pomoć grčkoga sufiksa *-iacus* čak i od imena koja nisu grčkoga podrijetla zapaža i Helander (2004: 254).

²⁶ Usporedimo li, primjerice, leme iz Grässeova leksikona *Orbis Latinus* (v. Grässe, Benedict i Plechl 1972), vidjet ćemo da je neolatinitet autorima nudio na upotrebu niz različitih inačica istih onima te da isti lik može imati više značenja. Na taj pluralizam likova ukazuje i Helanderova studija švedskoga neolatiniteta u razdoblju 1620. – 1720., iz koje izdvajamo kao primjer etnonim Hrvati koji glasi i *Horbatii* i *Crabates*, te uz to i *Pannonici*, premda potonje može značiti i Mađari (Helander 2004: 255–256).

²⁷ Pridjev *Romanus* u nekim se slučajevima u poslanicama može odnositi i na katolike ili pripadnike Svetoga Rimskog Carstva (*Sacrum Romanum Imperium*).

Turcus – prvi prema klasičnolatinškome pravilu da imena naroda pripadaju a-deklinaciji, a drugi vjerojatno u skladu s vlastitim jezičnim osjećajem da bi etnonime i etnike trebalo izricati muškim rodom, a time i o-deklinacijom. Austrijanci se uz *Austriaci* nazivaju i *Austriades*, gdje bi grčki sufiks *-adēs* sugerirao da je riječ o potomcima Austrije, Austrijevićima. Ni taj lik nije Vitezovićeve izmišljotina, nego je prisutan u neolatinским tekstovima njegova doba. Etonim *Slavus* jednom u genitivu množine ima oblik *Slaum*. Likovi kao *Ungar* (uz *Ungarus*) i *Illyr* (uz *Illyrus*) dopuštaju da rečeni etnonimi prema potrebi variraju između treće i druge deklinacije, a potonji susrećemo i u uvriježenome antičkom latinskom liku *Illyrius*. U dva lika dolazi i ime za Švicarce – *Helvetii* uz *Helveti*. I jedino u korpusu posvjedočeno ime za stanovnike nekoga hrvatskoga grada, Vitezovićeve Senja, dijeli mogućnost dvojne tvorbe – uz *Senones* (s grafijskim inačicama *Sennones* i *Señones*) dolazi i *Segnii*. Žitelji se Like pak nazivaju *Likenses*, a isti lik pridjeva s grafijom *k* susrećemo i u poslasticama dvaju Vitezovićevih korespondenata.

5. Onimija svijeta antičke starine

5.1. Imena bogova, heroja, ljudi

Premda je Vitezović živio u svijetu koji je temeljno kršćanski, pa su pojmovi i imena koja pripadaju kršćanskomu svjetonazoru sveprisutna, čitajući poslanice nailazimo na razna imena rimskih poganskih božanstava, kao što su *Dis*, *Pluton*, bog podzemnoga svijeta; *Apollo* (*Phoebus*), bog pjesništva i sunca te njegova sestra, božica lova, mjeseca i čaranja *Diana*; *Bacchus* (*Lyaeus*), koji, uz to što je bog proljeća, Vitezoviću služi i kao sinonim za vino itd. Imena mnogih bogova i božanstava tek su metonimijski izrazi, poput *Camaena* i *Musa* za inspiraciju, *Minerva* (*Pallas*) za znanje i vještinu, *Mulciber* za vatru, dok je *Iuppiter* sinonim za *Iehova*, ime kršćanskoga boga.²⁸ Riječ je o uobičajenoj praksi u onovremenoj latinskoj i vernakularnoj književnosti, koju u poslasticama potkrepljuje i primjer sinonima *Mercurius Viennensis* za ‘bečki glasnik’ *Der Post-Tägliche Mercurius*, koji je izlazio od 1703. do 1724. te je objavljivao i književne tekstove, među ostalim i Vitezovićeve. Uz grčke muze poput *Clio* (povijest), *Uranije* (astronomija) ili npr. *Thalijs* (komedija), tu su i hrvatske vile velebičke (u zanimljivoj latiniziranoj formi *Velebichiades*, koja je očigledno rezultat analogije sa starogrčkim *Dryades*, *Naiades* i sl.).²⁹

²⁸ *Ethnicismus styli*, odnosno tumačenje poganskih termina u kršćanskom kontekstu, uobičajeno je u ranonovovjekovnome neolatinitetu.

²⁹ Latinizirana forma tvorena je od oronima Velebit s neobično palataliziranim *č* (*ch*). Čini se da i takve tvorbe možemo pripisati »stvaralačkom zamahu na polju derivacije«, o kojemu Helander piše, doduše ne vezano uz onimiju, nego u kontekstu obilja neantičkih riječi u neolatinским tekstovima (Helander 2014: 39).

U pjesničkome svijetu poslanica sudbinu kroje Parke (*Parcae*), među kojima Laheza (*Lachesis*) nastavlja nit života, dok čovjekom upravljaju zvijezde (*Cancer*, *Saturnus*, *Venus* i dr.). Stvarne osobe iz antike rijetke su – tek tri pjesnika – Vergilije (*Maro/Virgilius*), Enije (*Ennius*) i Ovidije (*Naso*), filozof *Plato*, slavni liječnik *Gal(l)enus*, carevi kao egipatski *Ptolomaeus*, rimski *Nero* te bizantski *Iustinianus*. Pred čitateljem Vitezovićeve poslaničkih zbirke svako toliko izranja pokoji antički grčki ili rimski heroj, poput tragičnoga Oresta (*Orestes*), kartaške kraljice Didone (*Dido*), Pirama (*Pyramus*) ili dugovječnoga Nestora (*Nestor/Pilius senex*). Najveći junak Trojanskoga rata, Hektor, kao mjera hrabrosti poslužio je Vitezoviću da okarakterizira Nikolu Šubića Zrinskoga, kojega naziva *Hector Illyricus* (ilirski Hektor).³⁰

Pridjevi tvoreni od imena vrlo su rijetki (samo je 15 različitih primjera) i svi osim jednoga odnose se na imena iz antičkoga mitološkog imaginarija, a razlika u odnosu na antički latinitet gotovo da i nema. Kao najčešći tvorbeni sufiks može se izdvojiti *-eus* (7): *Apollineus*, od *Apollo*, *-inis*, *Daedaleus* od *Daedalus* (mitski graditelj Labirinta), *Daphneus* (poklas. je *Daphnaeus*) od *Daphne* (u lovor pretvorena kći riječnoga boga), *Nestoreus* od *Nestor* (poslovično dugovječan čovjek), *Pegaseus* od *Pegasus* (krilati konj), *Thysbeus* (klas. *Thisbaeus*) prema *Thisbe* (Piramova draga) te *Phoebaeus*, čiji su antički latinski oblici *Phoebelius* i *Phoebus* = febovski, sunčev. Sufiks *-ius* (4) zastupljen je u tvorbi pridjeva *Martius* (*Mavortius*) od *Mars*, *Martis* (bog rata, rat), *Pierius* u značenju pjesnički (od *Pieriae*, Muze) te *Saturnius* od *Saturnus* (planet) i *Palladius* od *Pallas* (božica obrtništva). Uz to navodi se kasniji latinski pridjev na *-icus*: *Gallenicus*, galenski, od *Gallenus*; te poklasični *Jovialis* (Jupiterov, jupiterski) od *Iuppiter*, *Iovis*.

Posvjedočena imena stvarnih i imaginarnih osoba grčko-rimske antike rijetko iznenađuju u slovopisu – *Erynnēs* za antičko latinsko *Erinnys* ili *Erinys*, *-yos* (erinije) jedina je potvrda u kojoj se nalazi *y* na mjestu etimološkoga *i*, no ta dva grafema i u drugih latinista ponekad zamjenjuju mjesto.

5.2. Imena naselja, planina i rijeka te ktetici

Toponima iz grčko-rimske antike kod Vitezovića ima izrazito malo – uz ime etruščanskoga grada *Felsina* (danas Bologna) tu je tek *Pylos* u antičkoj Meseniji. Jedini oronim jest *Helicon*, što je grčki akuzativ jednine imena Helikona, gore u drevnoj Beotiji, posvećene Apolonu i muzama. Jedina rijeka, mitski *Phlegeton*,

³⁰ *Hector Illyricus* spominje se u poslanici kojom se moli financiranje poeme *Odiljenje sigetsko*, u kojoj nalazimo parafrazu istoga tropa „srčani ZRINSKI, onaj Hektor sigetske snage” (Vitezović 1684). Helander popularnost te vrste antonomazije, pri kojoj se apelativ upotrebljava umjesto osobnoga imena, pripisuje misaonoj navici razmišljanja u analogijama i u okviru tipoloških korespondencija (Helander 2004: 302). Zbog ograničenja u opsegu rada zadržat ćemo se tek na generalizaciji da poslanice potvrđuju njezinu popularnost.

koji teče pod zemljom, u poslanicama je samo sinonim za podzemni svijet. Jedina imena za žitelje antičkoga mitskog svijeta ondje su *Aonides* (Aonke, muze) i *Pierides* (Pijerijke, muze).

Ktetika prema mjestima grčke i rimske mitologije neznatno je više. Tvorbeno se ne razlikuju od uvriježenih antičkih oblika, a značenjski se vežu uz pjesništvo i pjesničku inspiraciju – poput *Aonius* (beotski, prema *Aonia*), *Parnasseus* (od *Parnassus*, brdo posvećeno Apolonu i muzama) i *Castalius* (od *Castalia*, izvor posvećen Apolonu i muzama na Parnasu, blizu Delfa) – te antičku mitologiju kao *Delphicus* (prid. od *Delphi*, što je bilo slavno proročište) i *Stygius* (od *Styx*, podzemna rijeka). Uz antički latinski *Ausonius* (auzonski, tj. italski ili rimski od *Ausonia*, zemlja Auzonaca, Italija), nalazimo i *Ausonicus* u istome značenju. Pridjev *Pindeus* (od *Pindus*, Pind, gora u Tesaliji) Vitezović je upotrijebio jednom, što je lik kojega nema kod klasičnih i poklasičnih autora.

Jedna od rijetkih osobitosti grčkih ktetika u Vitezovićevim poslanicama jest naizmjenično pisanje *y* i *i* u dvama pridjevima: prvi je *Elisius*, uz *Elysium* (prema *Elysium*, Elizij, mitsko boravište blaženih) te *Pilius*, uz *Pylius* (prema mjestu *Pylus* (*Pylos*) u antičkoj Meseniji). Nadalje, sufiks *-aeus* u poslanicama dolazi kao *-eus*, vjerojatno zahvaljujući tradicionalnomu izgovoru latinskoga dvoglasnika *ae* kao *e*: *Letheus* i *aethneus*. Potonji primjer razlikuje se od antičkoga latinskog (*Aetnaeus*) u pisanju aspiracije.³¹

6. Ortografske varijacije

6.1. Vitezovićev odnos prema pisanju vernakularnih onima

Vitezovićev latinski slovopis, uz iznimke, vrlo je blizak onomu što u naše vrijeme smatramo ispravnim „klasičnim” pisanjem. Stoga, primjerice, jedva da ima variranja u pisanju udvojenih suglasnika, dvoglasnik *ae* i *oe* samo iznimno piše grafemom *e* i sl. Onimija je, međutim, i u tome pogledu izrazito podložna variranju. Neujednačeno je pisao ne samo hrvatske nego i strane onime – spomenimo tek primjere poput *Najhof*, kako stoji dvaput u korpusu, dok pet puta piše *Najhoff*, a npr. mađarsko prezime Szalay svaki put bilježi drugačije: *Salay*, *Szalai*, *Szalaj* i *Szalay*. Primjeri kao *Tin(n)iniensis* (gdje se nekad nalazi udvojeni, a nekad jednostavan znak za suglasnik) kao da ukazuju na to da sam autor nije mario kako piše imena i pridjeve koji se od njih tvore. Je li moguće da je čovjek kojega je hrvatska jezična povijest zabilježila kao jednoga od važnijih reformatora hrvatske latinice istovremeno mogao iskazivati takav nemar prema slovopisu? I to pišući na prestižnome jeziku kulture ni manje ni više nego uglednim članovima

³¹ Aspiracija neispravna s klasičnolatinke pozicije dolazi i u imenici *falernum* (vrsta vina), koju piše i kao *phalernum*, dok bi već spomenuti primjer *Phlegeton* prema klasičnim uzorima valjalo pisati s *th* – *Phlegethon*.

društva pred kojima se trebao iskazati svojim poslaničkim umijećem. Je li možda i Vitezović o onimima razmišljao jednako kao Bartolommeo della Scala (umro 1304.), »koji jednostavno nije mogao shvatiti čemu sva ta strka oko oscilacije između *Verg-* i *Virgilius*«³²? Poznata je stvar da ni humanizam nije uspio ujednačiti grafije, a Vitezovićeva nas praksa upućuje da ni rani novi vijek još nije doskocio tomu „problemu”.

Za nas važno poglavlje Vitezovićeva odnosa prema onimiji predstavljaju hrvatska imena. U tome pogledu indikativan je primjer ojkonima Senj, koji nalazimo u čak šest latiniziranih inačica – *Segnia*, *Segna*, *Seña*, *Sena*, *Senna* i *Senja*. Možemo utvrditi da je lik s finalnim *-a* znatno prikladniji za ugradnju u latinski stih te da likovi s dvostrukim suglasnicima omogućuju da se samoglasnik *e* ispred suglasničke skupine tretira kao prozodijski dug. Također, *i* u *Segnia* toj riječi dodaje još jedan kratak slog, pa se Vitezović služio i tom mogućnošću da olakša stihovanje.³³ Međutim, inačice u naslovima ne mogu se objasniti na taj način. Brojni onimi koji potječu iz hrvatskih idioma sadržavaju glasove kojih u latinskome nema, a čije se bilježenje, kako znamo, u Vitezovićevo vrijeme još nije ujednačilo. Doista, kako stoji u predgovoru uz *Lexicon Latino-Illyricum*, »Vitezović je bio svjedokom razjedinjenih grafija na tlu Hrvatske: s jedne su strane pisci kajkavske Hrvatske bili okrenuti mađarskoj grafiji, dok su dalmatinski pisci rabili grafijska rješenja svojstvena talijanskom jeziku« (Meštrović i Vajs 2009: XII), što se odražava i u njegovim latinskim stihovima.

6.2. Pitanje posebnih slova u hrvatskim onimima

Ne samo u njegovu za života neobjavljenome djelu *Lexicon Latino-Illyricum* (Zagreb, 2010.) nego i u uvodu poeme *Plorantis Croatiae saecula duo* (Zagreb, 1703.), sačuvani su dokazi Vitezovićevih prezanja u smjeru ujednačavanja grafije.³⁴ U *Lexiconu* je proveo svoja slovopisna rješenja, a njegove »grafijske zamisli svakako su korak ispred svih dotadašnjih pokušaja reformi« (Meštrović i Vajs 2009: XII). *Plorantis Croatiae saecula duo* jest djelo sasvim drugačijega predznaka – to je latinska poema u kojoj pjevajući o dvama stoljećima stradanja Vitezović nabraja niz mjesta koja su Hrvatskoj ugrabljena. Kako je većina onima iz vernakulara, autor u uvodu daje uputu kako ih čitati i upozorava čitatelja da izostanak prilagodbe latinskim poetskim i gramatičkim pravilima ne pripíše autorovoj pogrešci ili nemaru: *Occurrent insuper in hoc poëmate Nomina quaedam Latinae Poëseos et Gramatices regulis non accomodata: ea nolim errori aut inadvertentiae meae imputes* (*Plorantis* 1703, p. VI).

³² Usp. Ramminger (2014: 28).

³³ Usp. npr. za *Segnia* : *Segna* sljedeće stihove iz istoga godišta – *Specto tamen donec mittat mihi Segnia sumptus* (III.13,23) naspram *Nam mihi continuo plures mea Segna labores* (III.27,5).

³⁴ Nalazimo ih i vrlo kratko u posveti čitatelju u *Odiljenju Sigetskome* (Linz, 1684.), gdje i navjkuje da će o tome »u Početku i Temeljih jezika slovinskoga obilnije naskorom kazati«.

U nastavku ćemo usporediti Vitezovićeve rješenja iz rukopisa *Lexicona* te upute u *Plorantis Croatiae saecula duo* s načinom pisanja hrvatskih onima u poslanicama.

Jedan od Vitezovićevih prijedloga i u *Lexiconu* i u *Plorantis Croatiae saecula duo* jest bilježenje bezvučne afrikate /č/ znakom ç. Međutim, u poslanicama uz njega (*Otoçac, Radaçen*) naizmjenično dolaze *c*, *ch* i *cs* za isti glas, što uključuje i slučajeve poput *Pataçiç, Patacich, Patacsich*, gdje je prezime svaki put napisano drugačije. Slovo pisano podjednako varira kroz pojedinačna godišta poslanica, što upućuje na to da se nije opredijelio za određeni način pisanja.

Za glas /ć/ u *Lexiconu* je Vitezović dao dvije mogućnosti, a to su *ć* i dvoslov *tj*, dok *Plorantis* nudi samo *c'* (*c'*, *pro ch vel tj*). U poslanicama pak nalazimo *t'* (*Domjanit'ius*), *ć* (*Gladić*) i *ch* (*Gladich*).

Glas /c/ pisan je znakom *c* kao u *Lexiconu* i u *Plorantis* (*Carigradski, Dubica, Sunce*).

Nadalje, glas je /ń/, osim dvoslovom *gn* i geminatom *nn*, bilježio i jednoslovom *ń*, koji je predložio u *Lexiconu*, kao npr. u *Seńa* (= Senj) uz *Segna, Senna* ili *Brińensis* (= brinjski) i dr., dok je u *Plorantis Croatiae saecula duo* godine 1703. otisnut malo drugačiji znak *ñ* (*ñ pro nj, ny, vel Italo more gn*).

U *Lexiconu* za /ĺ/ dolazi znak *Í*, isto kao i u *Plorantis Croatiae saecula duo* (*Í pro lj, ly vel út Itali scribunt gli*), no u poslanicama toga znaka nema, a u rijetkim primjerima u kojima očekujemo *lj* dolazi *l*: *Spolarich, Hrelanovich, Lublana*.

Slova za /s/ i /š/ ne razlikuju se (npr. u poslanicama *Granesina* (= Granešina), *Subarić* (= Šubarić)), a u nekoliko je navrata /s/ pisano udvojeno (npr. *Jessenovac, Topusska*).

Glas /ž/ u *Lexiconu* i u *Plorantis Croatiae saecula duo* pisan je znakom *z* čiji je donji dio nešto izduljeniji (*z pro x, vel sh, quasi liquefacto z, accēpi*), kao i ponekad u poslanicama (*Krizanić*), iako isti znak nekoliko puta rabi pri bilježenju glasa /z/, npr. *Lazari*.

Slogotvorno *r* bilježi dvoslovom *yr*, npr. *Hyrvatia* (iako češće piše *Croatia* ili *Chorvathia*), *Kyrkensis* i još ponegdje. I u *Plorantis Croatiae saecula duo* nalazimo to rješenje, no u poslanicama u jednome primjeru ipak taj glas piše dvoslovom *er*: *Çernkovitius* (= Črnković), a u jednome *ēr*: *Pěrvicius*.

U poslanicama se slovom *k* za /k/ također višekratno služio pišući hrvatske i druge vernakularne onime (*Likensis, Likiacus, Lika* uz *Lica, Korbavia* uz *Corbavia*), ali ni tu nije bio dosljedan, npr. *Frakno* uz *Fracno*, što je jednako zamjetno u *Plorantis Croatiae saecula duo*.³⁵

³⁵ Usput, taj ojkonom u poslanicama dolazi jednom i kao *fraCnVs*, ali tu je dio kronograma.

Mađarskih slovopisnih kombinacija u poslanicama nema mnogo, a to su npr. *sz* za /s/ te *cs* za /č/: *Szredicski*, *Csanyevo* (= Čanjevo), *Csaktorna* (= Čakovec, mađ. Csáktornya).

Navedeni primjeri upućuju da je Vitezović vlastita slovopisna rješenja rabio sporadično. Istina je da su njegove poslanice nastajale u dugome razdoblju – prve među njima potječu iz 1676. godine, međutim i njih je naknadno uredio i prepisao ne ostavivši traga o vremenu kada je to učinio. Najranije koje su sačuvane u izvornome obliku jesu iz razdoblja 1682. – 1684., dok najrecentnije dolaze iz 1712. godine, no zbog nesustavnosti iz njih nije moguće utvrditi tijek razvoja njegove ideje o reformi slovopisa. Vjerojatno se pišući na latinskome jeziku – čak i kada je pisao sunarodnjacima – priklanjao grafiji uvriježenoj među latinistima ne inzistirajući na svojim idejnim rješenjima za hrvatske glasove. U konačnici možemo ustvrditi da su slovopisne inačice upravo odraz onoga stanja neujednačenosti kojemu je Vitezović odlučio stati na kraj kada je riječ o njegovu domaćem jeziku.

7. Nedosljednosti u deklinaciji i liku onimā³⁶

7.1. Morfološke nedosljednosti i suodnos s prozodijom

Još jedno zanimljivo poglavlje u Vitezovićevu odnosu prema onimima u poslanicama čine nedosljednosti na morfološkoj razini. Iako se vernakularni onimi na suglasnik ne sklanjaju, u poslanicama ima primjera kojima je dodan nastavak, npr. nesklonjivo *Buzin* jednom u gen. jd. postaje *Buzini*. Možda je ipak najzanimljiviji primjer imena dvorca Bogenšperk u današnjoj Sloveniji – tripud susrećemo nesklonjivo *Bogensperg*, a jednom *Bogensper*, no tu je jednom i gen. jd. *Bogenspergi* (prema drugoj latinskoj deklinaciji) te jednom *Bogspergam* (što je ak. jd. prema prvoj deklinaciji). I neki antroponimi, koji su inače nesklonjivi, ponekad dolaze u vokativu ili nekome drugom padežu – npr. *ab Ochsenstein* u vokativu glasi *Ochsensteine*, a nesklonjivo *De Lovina* postaje *Lovine*, dok prezime *Keglevich* (*Keglević*) uz latinizirani lik *Keglevitius* ima i gen. jd. *Keglevići*. Prezime *Despotovich* (*Despotović*) nalazimo i kao *Despotovichus* (prema drugoj deklinaciji), a na jednome mjestu dolazi *Despotum*, što je gen. pl. po trećoj deklinaciji. Nadalje, pojedini sklonjivi onimi dolaze u više likova, pri čemu se mijenja i osnova, poput imena *Florianus*, koje u vokativu u istoj poslanici postaje *Flore*, ili *Sigismundus*, čiji vokativ glasi *Sigmunde*.

Kako bismo odgovorili na pitanje čemu tolika raznovrsnost, podsjetit ćemo da je riječ o stihovima. I doista, opravdanje brojnosti inačica mnogo puta možemo pronaći pogledamo li u stih – gotovo sve latinske poslanice (i pokoji uvršteni epigram) Vitezović je sastavio u elegijskome distihu, a onime je trebalo uklo-

³⁶ Neki od tih primjera obrađeni su u Ritter Vitezović (u pripremi za tisak) i u Moretti (2018).

piti u kvantitativnu metričku strukturu na za to najprikladnijim mjestima unutar stiha. To objašnjava i prethodne primjere u kojima antroponimi gube „slog viška”. Tim primjerima možemo dodati i osobno ime *Ludovicus* (koje u vokativu glasi *Lodvice*), *Gualterus* (u vokativu *Gualter*) te *Balthasar* (koje postaje *Balther*) i sl.³⁷ Inačice osobnih imena sa samoglasnikom koji bi razbio suglasničku skupinu unutar riječi – kao npr. *Fridricus* uz *Fridericus*, *Maxmilianus* uz *Maximilianus*, *Carlus* uz *Carolus*, koje nalazimo i u drugih latinista – također olakšavaju slaganje stiha.³⁸

I kada nije riječ o onimima, Vitezović se služio različitim tvorbenim mogućnostima (npr. alternativnim imenskim osnovama kao *Martia* uz *Mavortia*), kao i padežnim nastavcima koje je latinistička tradicija ovjerila kao mogućnost³⁹, npr. prema potrebi kao nastavak za ablativ jednine komparativa pridjeva rabi dugo *-ī* umjesto kratkoga *-ē*. Isto vrijedi i za glagole, pa u njih dolaze osnove u kojima je „ispao” slog *-ve-* ili *-vi-* ispred *-s-* ili *-r-*, a prisutni su i rijetki arhaizmi poput starijega konjunktiva *faxit* i sl. U kteticima i etnicima treće latinske deklinacije često dolazi kratko *-ē* u ablativu jednine mjesto očekivanoga *-ī* upravo iz metričkih razloga.

7.2. Vitezovićeve promišljanja o liku domaćih onima

U konačnici možemo reći da je Vitezović nastojao poštivati pravila latinske prozodije u stihu, a da bi uklopio vernakularne onime služio se različitim inačicama osnove pojedinoga onima, uključujući uporabu pučkih i latiniziranih likova, ovisno o potrebi metra. U istu svrhu ponekad je sklanjao onime, koje u ostatku korpusa susrećemo kao nesklonjive. Ta sloboda nije prisutna samo u poslanicama, kod kojih raznolikost sadržaja i zahtjev za kratkoćom stvaraju veći pritisak na autora pri priopćavanju realnih sadržaja, već se ona zapaža i u drugim Vitezovićevim pjesničkim djelima. Kao što je zamijetio Branimir Glavičić na temelju analize uzorka stihova iz *Plorantis Croatiae saecula duo* i *Anagrammata*, Vitezović je nastojao znatan broj nelatinskih, hrvatskih i turskih imena prilagoditi kvantitativnoj latinskoj metrici. Pjesnik si je dopuštao slobodu te je, primjerice, zatvorene slogove tretirao kao kratke u namjeri da stihove učini što glatkijima (Glavičićevi primjeri jesu onimi *Kamengrad* i *Berislavi*; usp. Glavičić 2001). Međutim, upravo je ime *Berislav* primjer koji je Vitezović upotrijebio u predgovoru

³⁷ Usp. npr. stih *Chare Cerer, spectro percipienda tui*. (IV.30,2) nasuprot *Nil meritis de te, chare Cerere, boni* (IV.31,2) ili npr. *Ad D. Günther* (u naslovu triju poslanica) nasuprot stihu *Inclusam Domino praebe, Günthere tabellam* (IV.65,1).

³⁸ Primjerice, ime *Carolus* u poslanicama dobiva ili gubi samoglasnik ovisno o mjestu u kvantitativnoj shemi: *Dixit, virtuti congrua, Carle, tuae* (I.7,16), usp. s npr. *Cum tua traduntur, Carole, scripta mihi* (I.19,2).

³⁹ Za kratak pregled neolatinske morfologije usp. IJsewijn i Sacré (1998: 405–409).

Plorantis Croatiae saecula duo kako bi se založio za poštivanje izvorne kvantitete hrvatskih riječi:

Njihov sam rod i kvantitetu izrazio prema vernakularu. Ovdje ćeš često čitati epite gradova u muškome, a rijeka u ženskome rodu, kao i kratak samoglasnik pred više suglasnika. To je posljedica osobina ilirskoga idioma, koji se ne da svesti pod latinska i grčka pravila, koja mijenjaju prirodu i roda i izgovora. Zato su se srednji slogovi u riječima *Berislav* i *Jastrebarsko* – jer su kratki po prirodi, a položajnoga duljenja nema – morali tretirati kao kratki.⁴⁰

Isto stajalište autor je promicao i u jednoj poslanici iz 1711. (*Ad amicum*; VII, 44). Prigovarajući nepovoljnoj recenziji nekoga svojeg pjesničkog djela, protivi se primjeni latinske prozodije na domaće riječi služeći se primjerima *Ladislav*, *Jastrebarsko* i *Carigradski* da bi potkrijepio svoje stajalište. Riječ je o tome da, kada iza samoglasnika slijede dva suglasnika ili više njih, u latinskoj prozodiji slog postaje dug, što narušava izvornu kvantitetu onima. Rečena poslanica čuva dokaz da se Vitezović svjesno ogriješio o latinističku tradiciju i nastojao promovirati vlastiti pogled na uklapanje vernakularnih, hrvatskih onima u metričku shemu latinskih stihova.

7.3. O izvorištima Vitezovićeveih onimijskih inačica

Vitezović, koji je živio u internacionalnome okružju, dobar je dio odrasloga života proveo na relaciji Senj – Zagreb – Beč. U domovini je bio izložen inačicama hrvatskoga jezika, izvan nje raznim srednjoeuropskim jezicima, a kao latinist nizu tekstova iz različitih razdoblja i europskih predjela, u kojima je morao zateći svakovrsne inačice onima i od njih tvorenih pridjeva. Uporaba tih inačica neolatinskomu pjesniku olakšava posao omogućujući mu da se lakše i skladnije izrazi kroz stihove. Usto, poslanicama kakve su Vitezovićeve upravlja potreba da se prenesu informacije, te one time ne podliježu kriterijima strogoće koje pripisujuemo literarnijim žanrovima. Nadalje, mnoga imena manjih mjesta nemaju stalni latinizirani oblik, a jednako tako i dio ovdje posvjedočenih antroponima. Pri njihovoj prilagodbi latinskomu jeziku podrazumijevaju se derivacije uvriježene u neolatinitetu, a pritom je važno da ti onimi ostanu prepoznatljivi, što je vjerojatan razlog djelomičnim latinizacijama, poput *Pĕrvicius*. Tako se kao temelj povremenim „neobičnim” rješenjima razotkriva živ, kreativan odnos prema jeziku, iza kršenja prozodijskih pravila kod hrvatskih onima stoji samopouzdanje, a morfološke nedosljednosti i razne alternacije tek su posljedica impulsa da se prenese sadr-

⁴⁰ *Genus enim et quantitatem ipsorum juxta vernaculam expressi. Hinc urbium saepè masculina, fluminum verò foeminina epitheta et vocalem ante plures consonantes abbreviatam leges. Ita Illyrici postulabat idiomatici proprietatis, Latinis aut Graecis necessitatibus non coercenda, quibus aut generis aut pronuntiationis natura alteraretur. Ob id in Berislav et Jastrebarsko mediae syllabae naturâ breves, nullâ positione, corripidae fuerunt* (Ritter Vitezović 1703: p.VI).

žaj. Tako i onimija posvjedočuje koliko je Vitezovićeve, ranonovovjekovni, latinski jezik stvarno, opipljivo sredstvo komunikacije.

8. Zaključak

U oko devet tisuća latinskih stihova Vitezovićevih poslanica posvjedočen je niz onima, pretežito antroponima, horonima i ojkonima, dok je oronima i hidronima iznenađujuće malo, kao i onima iz rimsko-grčkoga imaginarija. Antroponimi su najzastupljeniji u naslovima poslanica, a ostali onimi dolaze mahom unutar teksta. Uz brojne latinizirane prisutni su mnogi hrvatski te drugi narodni onimi. Vrela iz kojih je autor crpio velik broj inačica onima i od njih tvorenih pridjeva morali su biti latinski tekstovi i vernakularni idiomi njegove sredine, uključujući i onu internacionalnu Habsburške Monarhije i šire. Ne isključuje se mogućnost da je tvorio vlastite kovanice na temelju pravila latinske derivacije, a u skladu s pragmatičnim tendencijama ranonovovjekovnoga latiniteta da opiše svijet oko sebe.

U Vitezovićevim poslanicama zapaža se povremeno mijenjanje deklinacijskih obrazaca pojedinih onima i variranje između nesklonjivosti i sklonjivosti. Metrička ograničenja važan su razlog za odabir pojedinoga oblika onima te se deklinacijske nedosljednosti i variranja često mogu objasniti zahtjevima metrike, a njima je nerijetko motivirano i naizmjenično služenje imenima iz vernakulara i njihovih latiniziranih inačica. Pritom valja naglasiti da nije moguće na isti način protumačiti sve inačice, osobito one u naslovima poslanica, kao ni pojedine slovopi-sne inačice.

Malen broj hrvatskih onima u korpusu nosi tragove Vitezovićevih slovopi-snih rješenja. Razlog je tomu vjerojatno činjenica da ona nisu ni za njegova života uspjela naći širu primjenu te što većina primatelja latinskih poslanica nisu bili govornici hrvatskoga jezika. Vitezovićeva promišljanja uključuju i pitanje odnosa prema hrvatskim onimima u latinskome tekstu, odgovor na koje je nastojao promovirati u *Plorantis Croatiae saecula duo* i u jednoj poslanici iz 1711. godine.

Izvori i literatura

Izvori

- Equitis Pauli Ritter Epistolarum metricarum liber primus / secundus* (1676. – 1680.(?)), Arhiv HAZU, Zagreb, II d 147.
- Equitis Pauli Ritter Epistolarum metricarum liber* (1701. – 1703.), Arhiv HAZU, Zagreb, IV c 4.
- Equitis Pauli Ritter Otia metrica* (1710. – 1712.), NSK Zagreb, R3460.
- Equitis Pauli Ritter Otia metrica* (1682. – 1684.), NSK Zagreb, R3461.
- RITTER VITEZOVIĆ, PAVAO. 1703. *Plorantis Croatiae saecula duo*. NSK Zagreb, RIIF-80-81
- RITTER VITEZOVIĆ, PAVAO. 2000.–2010. *Lexicon Latino-Illyricum*. Bojan Marotti, Zrnka Meštrović i Nada Vajs, prir. (Bojan Marotti, ur.). Vol. I – III. Zagreb: ArTresor naklada.

Literatura

- GLAVIČIĆ, BRANIMIR. 2001. *Versifikacija hrvatskih latinista*. Split: Književni krug.
- GRASSE, JOHANN; BENEDICT, FREDERICK; PLECHL, HELMUT. 1972. *Orbis Latinus, Lexikon lateinischer geographischer namen des Mittelalters und der Neuzeit. Bände I bis III*. Braunschweig: Klinkhardt & Biermann.
- HELANDER, HANS. 2004. *Neo-Latin Literature in Sweden in the Period 1620–1720 – Stylistics, Vocabulary and Characteristic Ideas*. Stockholm: Uppsala Universitet.
- HELANDER, HANS. 2014. Neologisms in neo-Latin. *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Ur. Ford, Philip et al., Leiden – Boston: Brill, 37–54.
- IJSEWIJN, JOZEF; SACRÉ, DIRK. 1998. *Companion to Neo-Latin Studies, Part II, Literary, Linguistic, Philological and Editorial Questions*. Leuven: Leuven University Press.
- MORETTI, VIOLETA. 2018. Vernacular instances in Paulus Ritter's Latin verse epistles. *Acta Conventus Neo-Latini Vindobonensis – Proceedings of the Sixteenth International Congress of Neo-Latin Studies (Vienna 2015)*. Ur. Steiner-Weber, Astrid; Römer, Franz. Leiden – Boston: Brill, 492–503.
- RAMMINGER, JOHANN. 2014. Neo-Latin: Character and development, *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World*. Ur. Ford, Philip et al. Leiden – Boston: Brill, 21–36.
- RITTER VITEZOVIĆ, PAVAO. *Epistolae metricae*. (u pripremi za tisak; Violeta Moretti i Gorana Stepanić, prir., autorice uvoda i bilježaka).
- VAJS, NADA; MEŠTROVIĆ, ZRNKA (prir. i napisale pogovor). 2009. *Lexicon Latino-Illyricum. Svezak treći. Hrvatsko-latinski rječnik*. Zagreb: ArTresor naklada – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

VON ROTTERDAM, ERASMUS. 1980. *De conscribendis epistolis. Anleitung zum Briefschreiben (Auswahl)*. Kurt Smolak (prijevod, uvod i bilješke). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1982. Razvitak imenske formule u Hrvata. *Onomastica Jugoslavia*, 9, Zagreb, 283–292.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2006. *Hrvatska prezimena*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Digitalne baze

CAMENA – *Latin Texts of Early Modern Europe*. https://www2.uni-mannheim.de/mateo/camenahtdocs/camena_e.html (pristupljeno 8. listopada 2017.).

Croatiae auctores Latini (CroALa) – Collectio electronica. <http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/> (pristupljeno 7. listopada 2017.).

Magyar Digitális Helynévtárban. <http://mdh.unideb.hu/> (pristupljeno 1. listopada 2017.).

ZEDLER, JOHANN HEINRICH. 1731. – 1754. *Grosses vollständiges Universal–Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. <https://www.zedler-lexikon.de/> (pristupljeno 29. rujna 2017.).

Onymy of Pavao Ritter Vitezović's Latin Verse Epistles

Summary

This paper explores the onymic data attested in the Latin verse epistolary collections written by the Croatian polymath Paulus Ritter Vitezović (1652 – 1713). Given that they abound in vernacular onyms, both from Croatian and other languages – in various grades of adaptation to the Latin language – the question arises to what extent the variants were of practical use in the neo-Latin context. Personal names and place names are the most frequent onyms in these epistles, along with various forms of adjectives derived from them. Certain derivations are based on alternative forms of the same Latinized or vernacular onym by means of various Latin suffixes, some of them possibly the author's invention due to the lack of appropriate Latinized forms. The attested naming formulas have been presented and the onomastic data systematised in order to demonstrate the author's attitude towards onomastics in the neo-Latin context. In addition, the paper addresses the question of the interrelationship between Vitezović's orthographic solutions for certain phonemes of the Croatian language and his Latin verses, as well as his ideas on prosody of the Croatian onyms inserted into Latin verses.

Ključne riječi: Pavao Ritter Vitezović, poslanice u stihu, novolatinski, onimija, vernakular

Keywords: Pavao Ritter Vitezović, verse epistles, neo-Latin, onymy, vernacular

